

33 Cdo 5377/2017

Nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta nemůže z důvodu své nepřiměřené výše zakládat (absolutní) neplatnost ujednání pro porušení dobrých mravů, nýbrž může být důvodem k použití moderačního práva soudu. Pokud by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, není vyloučeno posoudit její ujednání jako (absolutně) neplatné právní jednání podle § 588 o. z.; v takovém případě však nepřichází v úvahu její moderace. V případě, kdy soud dojde k závěru o nepřiměřenosti smluvní pokuty, nastupuje fáze jeho rozhodování, kdy posoudí, zda použije svého moderačního práva či nikoli, tj. zda nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Bude-li výsledkem úsudek, že svého moderačního práva využije, neboť byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta, nastupuje poslední etapa jeho rozhodování; v ní posoudí, v jakém rozsahu nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Teprve v této fázi rozhodování je soud povinen přihlídnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, přičemž možnost soudu snížit smluvní pokutu není neomezená; věřitel má vždy právo na smluvní pokutu alespoň ve výši vzniklé škody.

USNESENÍ

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Pavla Krbka a soudců JUDr. Pavla Horňáka a JUDr. Václava Dudy ve věci zástavní věřitelky Diamond Credit s.r.o., se sídlem v Příbrami I, Podskalí 34 (identifikační číslo 029 61 296), zastoupené JUDr. Markem Dvořákem, advokátem se sídlem v Příbrami, náměstí TGM 1/10, proti zástavní dlužnici V. J., bytem XY, zastoupené JUDr. Vladimírem Kyselákem, advokátem se sídlem v Příbrami, Pražská 140, o soudní prodej zástavy, vedené u Okresního soudu v Příbrami pod sp. zn. 11 C 41/2017, o dovolání zástavní věřitelky proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 7. 2017, č.j. 20 Co 233/2017-57, t a k t o:

Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 7. 2017, č.j. 20 Co 233/2017-57, se – vyjma potvrzujícího výroku o věci samé – zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací Krajskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Okresní soud v Příbrami usnesením ze dne 5. 4. 2017, č.j. 11 C 41/2017-11, nařídil za účelem uspokojení pohledávky zástavní věřitelky ve výši 212.000 Kč soudní prodej zástavy, tj. pozemku parc. č. XY zapsaného na listu vlastnictví č. XY vedeném u Katastrálního úřadu pro Středočeský kraj, katastrální pracoviště XY, pro katastrální území a obec XY (dále jen „zástava,“ popř. „pozemek“), a zástavní dlužnici uložil zaplatit zástavní věřitelce na nákladech řízení 5.300 Kč.

Usnesením ze dne 19. 7. 2017, č.j. 20 Co 233/2017-57, Krajský soud v Praze rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že návrh na nařízení prodeje zástavy za účelem uspokojení pohledávky zástavní věřitelky ve výši 169.600 Kč zamítl, ve zbytku – k uspokojení pohledávky zástavní věřitelky ve výši 42.400 Kč – je potvrdil, a rozhodl, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Podle odvolacího soudu výše smluvní pokuty utvrzující povinnost vydlužitelů splácet řádně a včas splátky spotřebitelského úvěru sjednané smlouvou o zápůjčce z 23. 10. 2014, která obsahuje všechny náležitosti stanovené zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, odporuje – s přihlídnutím k celému obsahu smlouvy – dobrým mravům. V měsíci následujícím po přenechání peněžní zápůjčky vzniklo zástavní věřitelce právo na vyrovnání celé pohledávky, čímž získala zpět celých 120.000 Kč, „což v době zesplatnění představovalo 50% z půjčené částky, a v době, kdy byla zápůjčka zcela uhrazena 35% z půjčené částky.“ Smluvní pokuta 400 Kč denně – pokračuje odvolací soud – představuje navíc 182,5% ročně z jistiny a tatáž smluvní pokuta s dohodnutým úrokem by činila ke dni splatnosti 232,5% z jistiny a ke dni, kdy byla zápůjčka uhrazena, 217,5%. Účelem smluvní pokuty nebylo to, aby dlužníci zápůjčku spláceli, ale „zástavní věřitelka se chtěla touto smluvní pokutou obohatit na úkor spotřebitelů.“ O tom svědčí i skutečnost, že zástavní věřitelka zesplatnila pohledávku poté, co byla první splátka uhrazena jen o sedm dní později, a na smluvní pokutě trvala i za situace, kdy vydlužitel dluh pravidelně splácel. Závěr o rozporu s dobrými mravy vedl odvolací soud k moderaci – snížení smluvní pokuty podle § 2051 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“), na částku 80 Kč denně, tj. 0,1% denně z dlužné částky 80.000 Kč.

V dovolání, kterým napadla rozhodnutí odvolacího soudu, zástavní věřitelka – s odkazy na konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu – oponuje závěru o nepřiměřenosti výše smluvní pokuty z pohledu soudní praxe, jak se vyvinula do účinnosti zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Za nesprávný označuje postup odvolacího soudu, který snížil výši smluvní pokuty podle § 2051 o. z., i když ji posoudil jako odporující dobrým mravům. Procentní výpočty odvolacího soudu, stejně jako celková výše dluhu ze smluvní pokuty, jsou podle dovolatelky zavádějící; podstatná jsou „pouze dvě čísla, a to výše ročního smluvního úroku (10%) a výše smluvní pokuty pro případ prodloužení (0,5% denně).“ Navrhla, aby dovolací soud rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Zástavní dlužnice se s rozhodnutím odvolacího soudu ztotožnila a navrhla, aby dovolací soud dovolání odmítl.

Nejvyšší soud věc projednal podle zákona č. [99/1963 Sb.](#), občanského soudního řádu, ve znění účinném do 29. 9. 2017 (srov. čl. II bod 2 zákona č. [293/2013 Sb.](#), čl. II bod 2 zákona č. [296/2017 Sb.](#), dále jen „[o.s.ř.](#)“).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak ([§ 237 o.s.ř.](#)).

Podle [§ 241a odst. 1 o.s.ř.](#) lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Přípustnost dovolání je oprávněn zkoumat jen dovolací soud (srov. [§ 239 o.s.ř.](#)).

Zástavní věřitelka napadla usnesení odvolacího soudu v plném rozsahu, tedy i výrok, kterým odvolací soud potvrdil rozhodnutí, jímž soud prvního stupně nařídil za účelem uspokojení její pohledávky ve výši 42.400 Kč soudní prodej zástavy. V tomto rozsahu je však dovolání subjektivně nepřípustné (srov. [§ 218 písm. b/](#), [§ 243c odst. 3](#), větu první, [o.s.ř.](#), [§ 30 odst. 2](#), [§ 354 zákona č. 292/2013 Sb.](#), o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „[zákon č. 292/2013 Sb.](#)“). Subjektivní přípustnost reflektuje stav procesní újmy v osobě určitého účastníka řízení, který se projevuje v poměření nejpříznivějšího výsledku, který odvolací soud pro účastníka mohl založit svým rozhodnutím, a výsledku, který svým rozhodnutím skutečně založil. Z povahy dovolání jakožto opravného prostředku plyne, že oprávnění je podat svédčí účastníku, v jehož neprospekch toto poměření vyznívá, je-li způsobená újma na základě dovolání odstranitelná tím, že dovolací soud napadené rozhodnutí zruší nebo změní. Potvrdil-li odvolací soud ve shora uvedeném rozsahu rozhodnutí soudu prvního stupně, nezpůsobil tím zástavní věřitelce žádnou újmu; naopak, v tomto rozsahu byla úspěšná.

Dovolání směřující proti měnícímu výroku napadeného usnesení je přípustné, protože rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí na vyřešení otázky hmotného práva – přiměřenosti výše smluvní pokuty spojené s posouzením platnosti té části smlouvy, kterou byla sjednána – při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ([§ 237 o.s.ř.](#)).

Právní posouzení je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda ([§ 2048](#), věta první, [o.z.](#)).

Podle [§ 2051 o.z.](#) může soud na návrh dlužníka nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta ([§ 2051](#), věta první, [o.z.](#)).

Odvolací soud vyšel z toho, že zástavní věřitelka uzavřela s J. K. a V. V. 23. 10. 2014 smlouvu o zápůjčce částky 80.000 Kč s pevně smluveným úrokem 40.000 Kč (10% ročně z jistiny pohledávky). Vydlužitelé se zavázali vrátit zapůjčitelce jistinu a smluvený úrok v šedesáti měsíčních splátkách po 2.000 Kč splatných vždy k dvacátému dni měsíce počínaje dnem 20. 11. 2014. V případě prodlení vydlužitelů se splacením některé splátky či její části strany dohody, že se bez dalšího stává ke dni, ve kterém takové prodlení poprvé nastalo, splatný celý dluh, tj. nesplacená jistina včetně příslušenství (pevně stanoveného úroku). „Pro případ prodlení vydlužitelů s vrácením sjednané částky a uhrazením smluvního pevného úroku či jejich části“ byla sjednána smluvní pokuta 400 Kč za každý den prodlení, počínaje dnem následujícím po dni, kdy se vydlužitelé ocitli v prodlení, do úplného zaplacení sjednané částky s příslušenstvím. Kromě toho další smluvní pokuta – 500 Kč za každé jednotlivé její porušení spojené s nemožností zapůjčitelky identifikovat platbu – zajišťovala povinnost vydlužitelů při platbě (splátek) jistiny, smluvního úroku nebo smluvní pokuty uvést variabilní symbol.

Notářským zápisem ze dne 23. 10. 2014, NZ 669/2014 (N 762/2014), sepsaným jménem notářky Mgr. Marie Trčkové notářským kandidátem Mgr. Stanislavem Trčkou, I. vydlužitelé uznali peněžitou pohledávku s příslušenstvím a svolili, aby byl podle zápisu nařízen a proveden výkon rozhodnutí (exekuce) a aby byl zápis exekučním titulem, nesplní-li řádně a včas své povinnosti ([§ 71a odst. 2 zákona č. 358/1992 Sb.](#), o notářích a jejich činnosti /[notářský řád](#)/, ve znění pozdějších předpisů), a II. zástavní věřitelka a V. V. jako zástavkyně uzavřely k zajištění pohledávky ze zápůjčky, smluveného úroku a budoucí pohledávky obou smluvních pokut zástavní smlouvu; zástavou byl předmětný pozemek ve vlastnictví zástavkyně ([§ 1309 a násl. o.z.](#)).

Zástavní věřitelka podle smlouvy z 23. 10. 2014 převedla před jejím podpisem na označený bankovní účet 32.000 Kč a v hotovosti předala J. K. a V. V. 48.000 Kč. První splátka ve výši 2.000 Kč nebyla uhrazena do 20. 11. 2014, ale až 27. 11. 2014. Zástavní věřitelka vyzvala podle ujednání o ztrátě výhody splátke ([§ 1931 o.z.](#)) vydlužitele k vyrovnání celé pohledávky s příslušenstvím (120.000 Kč), která se tak stala 28. 11. 2014 splatnou.

V. V. 14. 11. 2015 zemřela, zástavu zdědila V. J. (viz výpis z katastru nemovitostí, list vlastnictví č. XY pro katastrální území a obec XY).

Po smrti V. V. vydlužitel J. K. a zástavní dlužnice uhradili v dohodnutých měsíčních splátkách ke dni 3. 5. 2016 jistinu pohledávky (peněžitou zápůjčku). Pohledávka zajištěná zástavním právem, jejíž uspokojení prodejem zástavy požaduje zástavní věřitelka, představuje smluvní pokutu ve výši 400 Kč za každý den prodlení, a to od 21. 11. 2014 do 3. 5. 2016, tj. za 530 dnů 212.000 Kč.

Dovolací soud souhlasí s odvolacím soudem v tom, že zástavní právo zajišťuje pohledávku pro případ, že jí odpovídající dluh nebude řádně a včas splněn; zástavnímu věřiteli v takovém případě vznikne právo uspokojit pohledávku s příslušenstvím z výtěžku zpeněžení zástavy ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy. Vykonatelné usnesení, kterým soud nařizuje prodej zástavy, je exekučním titulem pro nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) prodejem zástavy (§ 358 odst. 1, věta druhá, odst. 3 zákona č. 292/2013). Soud nařídí prodej zástavy, doloží-li zástavní věřitel zajištěnou pohledávku, zástavní právo k zástavě a kdo je zástavním dlužníkem (§ 358 odst. 1, věta první, zákona č. 292/2013 Sb.). Uvedené skutečnosti nemusí být prokázány (postaveny najisto), nýbrž postačuje, jsou-li listinami nebo jinými důkazy osvědčeny, tedy jeví-li se alespoň jako pravděpodobné.

V řízení o soudním prodeji zástavy (§ 353a a násl. zákona č. 292/2013 Sb.) se soud nezabývá neplatností smlouvy, kterou zástavní věřitel dokládá existenci zajištěné pohledávky s příslušenstvím (zde smlouvy o zápůjčce). Neplatnost smlouvy může zástavní dlužník uplatnit v rámci obrany proti nařízenému výkonu rozhodnutí (exekuci) návrhem na zastavení výkonu rozhodnutí (exekuce) nebo vylučovací (excindační) žalobou. Jestliže neplatnost smlouvy vyplývá přímo z předložené listiny, aniž by prováděl dokazování, soud k ní však již v řízení o soudním prodeji zástavy i bez návrhu přihlédne (nebylo by procesně ekonomické k návrhu zástavního věřitele nařizovat výkon rozhodnutí /exekuci/, který by následně musel být na návrh povinného nebo bez návrhu zastaven).

V poměrech, na které dopadala právní úprava zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč. zák.“), a zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obch. zák.“), tj. podle stavu do 31. 12. 2013, Nejvyšší soud v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 81/2010, dovodil že „ujednání o smluvní pokutě v obchodněprávních vztazích je možné posuzovat jako neplatný právní úkon pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 obč. zák. pouze v případě, že by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, a to i případně ve spojení se skutečností, že byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Ujednání o smluvní pokutě není však možno v obchodněprávních vztazích považovat za neplatné podle § 39 obč. zák. pouze z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty.“ Takovou situaci totiž řešilo ustanovení § 301 obch. zák., podle něhož mohl soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta.

Závěry vyplývající ze shora uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu se uplatní i v poměrech, které nastaly po sjednocení úpravy závazkového práva a odstranění rozdílů v úpravě závazků podle občanského zákoníku a obchodního zákoníku. Předně je třeba připomenout, že nenamítne-li oprávněná osoba, na jejíž ochranu je stanoven důvod neplatnosti, neplatnost právního jednání, které se přičí dobrým mravům, považuje se právní jednání za platné (§ 580 odst. 1, § 586 o. z.). Jako právní jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům (§ 588 o. z.), nelze považovat ujednání o smluvní pokutě pouze z důvodu nepřiměřenosti její výše; takovou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím ke kritériím stanoveným v § 2051 o. z. Jinak řečeno, nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta nemůže z důvodu své nepřiměřené výše zakládat (absolutní) neplatnost ujednání pro porušení dobrých mravů, nýbrž může být důvodem k použití moderačního práva soudu. Pokud by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, není vyloučeno posoudit její ujednání jako (absolutně) neplatné právní jednání podle § 588 o. z.; v takovém případě však nepřichází v úvahu její moderace (srov. Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1200).

Snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty je výsledkem určitého procesu rozhodování, jenž probíhá ve třech fázích. Nejdříve musí soud vyřešit, zda sjednaná smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká. Pro toto posouzení zákon žádná kritéria nestanoví, takže závěr o tom, zda je sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta, je věcí volného uvážení soudu. Posouzení otázky (ne)přiměřenosti smluvní pokuty závisí na okolnostech konkrétního případu, zejména na důvodech, které ke sjednání posuzované výše smluvní pokuty vedly, a na okolnostech, které je provázely. Z pohledu přiměřenosti výše smluvní pokuty je na místě hodnotit jinak smluvní pokutu sjednanou ve formě pevně stanovené částky (jako v souzené věci) a smluvní pokutu sjednanou formou určité sazby za stanovenou časovou jednotku. Pevně stanovenou smluvní pokutu by bylo možno (při současném zohlednění všech okolností daného případu) považovat za nepřiměřenou s ohledem na poměr mezi hodnotou zajištěné pohledávky a výší smluvní pokuty, kterou by v takovém případě byl dlužník povinen zaplatit i třeba jen za několik dnů prodlení. Stejně měřítko však nelze použít, dosáhne-li smluvní pokuta určité výše v důsledku dlouhodobého prodlení dlužníka; zde výše smluvní pokuty plně odvisí od doby, po kterou dlužník své smluvní pokutou zajištěné povinnosti neplní (čím delší je doba prodlení, tím vyšší je smluvní pokuta). Teprve v případě, kdy soud dojde k závěru o nepřiměřenosti smluvní pokuty, nastupuje druhá fáze jeho rozhodování, kdy posoudí, zda použije svého moderačního práva či nikoli, tj. zda nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Bude-li výsledkem úsudek, že svého moderačního práva využije, neboť byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta, nastupuje poslední třetí etapa jeho rozhodování; v ní posoudí, v jakém rozsahu nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Teprve v této fázi rozhodování je soud povinen přihlédnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, přičemž možnost soudu snížit smluvní pokutu není neomezená; věřitel má vždy právo na smluvní pokutu alespoň ve výši vzniklé škody (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003, ze dne 18. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004, ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 33 Cdo 2239/2007, ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 1299/2006, a ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. 33 Cdo 4377/2008).

Odvolací soud v projednávané věci způsobem shora předestřeným nepostupoval. Závěr o nepřiměřenosti smluvní pokuty učinil – opíraje se o bezcenné procentní vyjádření pevnou částkou sjednané smluvní pokuty pro případ prodlení vydužitelů „s vrácením sjednané částky a uhrazením smluvního pevného úroku“ ve vztahu k jistině pohledávky s příslušenstvím ke dni splatnosti a ke dni úhrady poslední splátky – s přihlédnutím k celému obsahu smlouvy o zápůjčce a ke skutečnosti zesplatnění pohledávky po prodlení vydužitelů s první splátkou. Závěr o snížení smluvní pokuty 400 Kč denně od 21. 11. 2014 do 3. 5. 2016 na částku 80 Kč denně pak není vůbec podložen relevantními zjištěními ve smyslu § 2051 o. z.

Jelikož napadené rozhodnutí je v řešení dovoláním otevřená otázka v rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu a dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o.s.ř. byl uplatněn důvodně, Nejvyšší soud – aniž se zabýval dalšími námitkami zástavní věřitelky – rozhodnutí odvolacího soudu v dovoláním napadeném rozsahu podle § 243e odst. 1 o.s.ř. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2, věta první, o.s.ř.).

Soudy nižších stupňů jsou vázány právním názorem dovolacího soudu (§ 243g odst. 1, věta první, § 226 odst. 1

[o.s.ř.](#)).

O nákladech řízení rozhodne soud v novém rozhodnutí (§ 243g odst. 1, věta druhá, [o.s.ř.](#)).

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 21. 3. 2019

JUDr. Pavel Krbek předseda senátu